

**TÜRKİYE'DEKİ AİLE HEKİMLİĞİ DERGİLERİNDE YAYINLANAN
KESİTSEL ARAŞTIRMALARIN RAPOR EDİLME KALİTELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

KARAKTER ÇALIŞMASI

**Methodological reporting quality of cross-sectional studies:
A survey of seven journals of Family Medicine from Turkey
published in 2020 following the STROBE statement**

**Aile Hekimliği Akademisi Derneği Yayınları 1
2023**

AKADEMİ ÇALIŞMA GRUBU

PROF. Dr. Dilek GÜLDAL

PROF. Dr. Okay BAŞAK

PROF. Dr. Arzu UZUNER

PROF. Dr. Yeşim UNCU

PROF. Dr. Mümtaz MAZICIOĞLU

PROF. Dr. Tamer EDİRNE

DOÇ. Dr. Elif ATEŞ

DEĞERLENDİRME SÜRECİNE KATILAN AKADEMİSYENLER

PROF. DR. DİDEM ADAHAN	DOÇ. DR. DERYA İREN AKBIYIK	DOÇ. DR. DİDEM KAFADAR
PROF. DR. EROL AKTUNÇ	DOÇ DR. MELAHAT AKDENİZ	DOÇ DR. AHMET KESKİN
PROF. DR. ZÜLEYHA ALPER	DOÇ. DR. MURAT ALTUNTAŞ	DOÇ. DR. YASEMİN KORKUT KURTOĞLU
PROF. DR. NAFİZ BOZDEMİR	DOÇ. DR. CÜNEYT ARDIÇ	DOÇ. DR. CAN ÖNER
PROF. DR. YASEMİN ÇAYIR	DOÇ. DR. AYLİN AYDAR ARTANTAŞ	DOÇ. DR. MEHMET ÖZEN
PROF.DR. SALİHA SERAP ÇİFÇİLİ	DOÇ. DR. ÜMİT AYDOĞAN	DOÇ DR. ONUR ÖZTÜRK
PROF. DR. AYFER GEMALMAZ	DOÇ. DR. UMUT GÖK BALCI	DOÇ. DR. FATİH ÖZCAN
PROF. DR. ÇİĞDEM APAYDIN KAYA	DOÇ. DR. FUNDA YILDIRIM BAŞ	DOÇ.DR. İBRAHİM SOLAK
PROF DR HATİCE KURDAK	DOÇ DR. DUYGU AYHAN BAŞER	DOÇ. DR. FİSUN SÖZEN
PROF. DR. RUHUŞEN KUTLU	DOÇ. DR. FATMA GÖKŞİN CİHAN	DOÇ. DR. ENGİN BURAK SELÇUK
PROF. DR. KAMİLE MARAKOĞLU	DOÇ. DR. DURSUN ÇADIRCI	DOÇ. DR. KÜRŞAT ŞAHİN
PROF. DR. VİLDAN MEVSİM	DOÇ.DR. NAGİHAN YILDIZ ÇELTEK	DOÇ. DR. NURDAN TEKGÜL
PROF DR SEVGİ ÖZCAN	DOÇ. DR. MAHÇUBE ÇUBUKÇU	DOÇ. DR. NİL TEKİN
PROF. DR. NİLGÜN ÖZÇAKAR	DOÇ. DR. HÜSEYİN ELBİ	DOÇ.DR. BURCU KAYHAN TETİK
PROF. DR. ALİS ÖZÇAKIR	DOÇ. DR. REMZİYE NUR EKE	DOÇ DR SABAH TÜZÜN
PROF. DR. ERKAN MELİH ŞAHİN	DOÇ. DR. SABAHAT GÖKÇEYREK GÜCÜK	DOÇ. DR. BURKAY YAKAR
PROF. DR. NAZLI ŞENSOY	DOÇ. DR. ÖZDEN GÖKDEMİR	DOÇ. DR. NEŞE YENİÇERİ
PROF. DR. BEKTAŞ MURAT YALÇIN	DOÇ. DR. TOLGA GÜNVAR	DOÇ DR. DUYGU İLKE YILDIRIM

GENİŞ ÖZET

BÖLÜM I

GİRİŞ/ARKA PLAN

Tıbbın ve tıp uygulamalarının gelişimi, bu alanda yapılan bilimsel araştırmalarla bilimsel bilginin üretilmesi, yaygınlaştırılması ve genç kuşaklara aktarılması ile sağlanır. Araştırma, uygulama ve eğitimin döngüsel süreci akademik yapıyı oluşturur. Tıp disiplinlerinin kendine özgü bilgi birikimini sağlaması kendi alanında özgün araştırmaların gerçekleştirilmesi ile olasıdır.

Aile Hekimliği Tıp Disiplininin araştırma alanlarını birinci basamak sağlık hizmet sunumu, hizmet sunucuları ve hizmet alan bireyler bağlamında, sağlığın korunması ve güçlendirilmesi başta olmak üzere birinci basamak klinik uygulamalarına ilişkin konular oluşturur. Araştırma alanı kavramsal olarak birinci basamak ortamında gerçekleştirilen, hizmet sunumunu destekler nitelikte klinik ve koruyucu hekimliğe yönelik özgün araştırmaları ve çeşitli araştırma yöntemlerinin bu amaca yönelik kullanımını ifade eder.

Gözlemsel Çalışmalar, aile hekimliği araştırmaları çerçevesinde gerçek dünyanın verilerini yansıtması ve yeni araştırmalara temel oluşturmaları açısından özel bir öneme sahiptir. Tıbbın temeli klinik gözlemdir ve aile hekimliği uygulaması rahatsızlıkların doğal seyrini gözleme için en iyi ortamdır. Çoğu klinik ve halk sağlığı bilgisi gözlemsel çalışmalardan elde edilmiştir. Tıbbi girişimlerin yarar ve zararlarını, geç dönemde görülen yan etkilerinin araştırılmasında önemli yeri vardır. Gözlemsel çalışmalar daha ucuzdur, etik sorunlar daha az yaşanır ve daha kısa sürede tamamlanabilir. Ülkemizde aile hekimliği alanında daha çok gözlemsel çalışmalar yapılmaktadır.

Bilgi birikiminin hızla arttırılmasında temel koşullardan birisi araştırmaların paylaşılmasıdır. Bilimsel süreli yayınlar, dergiler, araştırmaların ulusal ve uluslararası düzeyde paylaşılması bilginin yayılması ve kliniğe yansması açısından önemlidir. Bilimsel dergilerin izlenmeye değer olup olmadığını değerlendiren ölçütler geliştirilmiş ve bu ölçütlere uygunluk temelinde dizinler oluşturulmuştur. Bu ölçütler, dergilerin içerisindeki makalelerin bilimsel niteliği ya da etkisinden çok derginin sürekliliği, orijinal makale sayısı gibi daha çok teknik özellikleri dikkate almaktadır. Dizinlerde taranma, derginin tanınması açısından kolaylık sağlasa da bir derginin saygınlığı ve değeri için tek gösterge değildir. Aslında bu gösterge

derginin kendisidir; dizinlerde taranmaması dergiyi değersiz yapmaz. Dergilerde yayınlanan makalelerin yayın kalitesi de bu açıdan önem taşımaktadır. Yayın kalitelerinin düşük olması gözlemsel çalışmalardan elde edilen verilerin yorumlanmasını, çalışmanın güçlü ve zayıf yanlarını dikkate alarak genellenebilirliğinin değerlendirilmesini ve gözlemsel verilerin ikincil analizlerini sınırlar. Araştırma verilerinin klinik ve bilimsel yararı kaybolabilir ve kullanımı azalır. Bu nedenle tıbbi dergilerin makalelerin yayınlanma kalitesi ile ilgili bir editoryal politikalarının olması, bununla beraber hakemlerin ve editörlerin bu yönde kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir .

Makale Yayın Kalitesini değerlendirmek üzere, kaliteyi belirleyen bilimsel çalışmanın sonuçlarının açık şekilde rapor edilmiş olması; konu hakkında yetkin hakemler tarafından tarafsız olarak değerlendirilmesi gibi unsurların dikkate alındığı, makalelerin yayınlanma kalitesini artırmayı hedefleyen kılavuz ve kontrol listeleri oluşturulmuştur. Bu kılavuz ve kontrol listelerinin yaygınlaştırılması amacıyla oluşturulan açık erişimli bir platform bulunmaktadır (EQUATOR Network⁴⁹ ([http:// www.equator-network.org/](http://www.equator-network.org/))). Bu platformda farklı çalışma türlerinin sunum kalitelerini değerlendirmek üzere bir çok rehber yayınlanmıştır. Gözlemsel çalışmalar için de STROBE (Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology) adı altında kohort, kesitsel, olgu kontrol çalışmalarına yönelik rehberler yelpazesi bulunmaktadır.

Ülkemizde Aile Hekimliği alanında yayınlara yer veren dergilerin sayısı giderek artmaktadır. Ancak bu dergilerde yayınlanan makalelerin bilimsel bilgiye katkılarının düzeyi bilinmemektedir.

BÖLÜM II

TÜRKİYE'DE AİLE HEKİMLİĞİ ALANINDA YAYINLANAN BİLİMSEL SÜRELİ YAYINLAR

Ülkemizde aile hekimliği alanında ilk bilimsel dergi Kocaeli Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı tarafından 1995 yılında yayınlanan "Aile Hekimliği" dergisidir. Yayın hayatı kısa süren bu dergiyi 1997 yılında yayın hayatına başlayan, Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği'nin (TAHUD) resmi yayın organı olan Türkiye Aile Hekimliği Dergisi izlemiştir. Ülkemizde bugün, aile hekimliği ve birinci basamakla ilişkili makalelere yer veren çok sayıda süreli yayın, bilimsel dergi bulunmaktadır. Bunlar arasında Anatolian Journal of Family Medicine (ANATOLJFM); Ankara Medical Journal (AMJ); Eurasian Journal of Family Medicine (EJFM); Family Practice and Palliative Care (FPPC)/Aile Hekimliği ve Palyatif Bakım; Konuralp

Tıp Dergisi; Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care (TJFMPC); Turkish Journal of Family Practice/Türkiye Aile Hekimliği Dergisi (TAHD), The Journal of Turkish Family Physician, Smyrna Tıp Dergisi, STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, PRN, Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi sayılabilir.

BÖLÜM III

İZLENEN YOL VE ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Bu çalışma Aile Hekimliği Akademisi Derneği (Akademi) adına gerçekleştirilmiştir. Çalışma önerisi Akademi Yönetim Kurulu tarafından 04.05.2021 tarihli toplantısında kabul edilmiş, oluşturulan çalışma grubu kısa zamanda toplanarak proje hazırlıklarına başlamıştır. 2022 yılı Nisan ve Mayıs aylarında düzenli toplantılar sonrasında rapor son haline getirilmiştir.

Bu süreçte çalışma grubu içerisinde yapılan tartışmalar ve uzlaşmaya varılan alanları, değerlendirme perspektifi, dahil edilecek dergilerin seçimi, makalelerin seçimi, değerlendirme yöntemi ve aracı ile sürdürülebilirlik ve insan gücü olmak üzere beş ana başlıkta toplamak mümkündür.

Değerlendirme Perspektifi

Bu projede dergilerin değil dergilerde yayınlanan makalelerin kalitelerinin araştırılması amaçlanmıştır. İnsan gücü ve sürdürülebilirlik dikkate alındığında makalelerin bilimsel içerik ve kanıt değerleri ile ilgili değerlendirmelerin daha ileri dönemlere bırakılarak öncelikle makalelerin bilimsel çalışmaları nasıl sundukları üzerinden bir değerlendirme yapılması üzerinde uzlaşmıştır.

Dergilerin Seçimi

Çalışmaya dahil edilecek dergilerin nasıl sınırlandırılacağı önemli bir başlık oluşturmuştur. Aile hekimliği alanında yapılan araştırmalardan oluşturulan makaleler aile hekimliği dergileri kadar diğer branş dergilerinde de yayınlanabilmektedir. Öte yandan aile hekimliği alanındaki dergilerde de diğer branşlara ait makaleler bulunabilmektedir. Türkiye’de yapılan araştırmalar ulusal dergiler kadar uluslararası dergilerde de yayınlanabilmektedir. Son olarak bazı dergiler farklı indekslerde taranmakla birlikte bir kısmı indekslerde yer almayabilmektedir.

Türkiye’de yayınlanan, amacında doğrudan aile hekimliği ve birinci basamak alanındaki araştırmaları yayınlamayı hedeflediğini ya da öncelediğini bildiren ulusal dergilerin çalışmaya alınması konusunda uzlaşmıştır. Bu kararda çalışmanın ana ve

ulaşılabilir hedefinin Türkiye’de yayımlanan dergilerin geliştirilmesi yolu ile ulusal yayın kalitesinin artırılması olduğu düşüncesi belirleyici olmuştur. Son olarak dizinlerin çeşitliliği ve ölçütlerinin farklılığı nedeni ile uluslararası kabul gören “SCI, SCI expanded” gibi dizinlerde taranan ulusal dergilerimizin sınırlılığı da dikkate alınarak, derginin ulusal bir dizin olan ULAKBİM’de taranıyor olması dahil etme kriteri olarak kabul edilmiştir.

Bu çerçevedeki dergilerin belirlenmesi için ULAKBİM dergi listesi sayfasında tarama yapılmıştır. Bu sayfada bulunan filtrelerden konu kategorisi tıp olan toplam 419 dergi arasından, konu alanı genel ve dahili tıp olarak yapılan seçimler sonucunda, toplam 146 dergi belirlenmiştir. Daha sonra kendisini doğrudan bir üniversite-tıp fakültesi yayın organı olarak tanımlayan dergiler listeden çıkarılmıştır. Geri kalan dergilerin amaç bölümleri incelenerek aile hekimliği ya da birinci basamak araştırmalarını yayınlamayı hedefleyen ya da önceleyen dergiler belirlenmiştir.

Bu kapsamda yedi dergi bulunmuştur. Bu dergiler şöyle sıralanmaktadır: Aile Hekimliği ve Palyatif Bakım (Family Medicine and Palliative Care); Avrasya Aile Hekimliği Dergisi (Eurasian Journal of Family Medicine); Konuralp Tıp Dergisi (Konuralp Medical Journal); Anadolu Aile Hekimliği Dergisi (The Anatolian Journal of Family Medicine); Türkiye Aile Hekimliği Dergisi (Turkish Journal of Family Medicine); Türkiye Aile Hekimliği ve Birinci Basamak Dergisi (Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care); Ankara Tıp Dergisi (Ankara Medical Journal).

Makalelerin Seçimi

Bu çalışmaların periyodik aralıklarla tekrar edilmesi ve dizine yeni kabul edilen dergilerin de araştırmaya girebilmesi için araştırmanın başladığı tarihin önceki yılı olan 2020 yılı değerlendirmeye alınmıştır. Bu tarihin her beş yılda bir bu raporun güncellenmesi ve gelişmelerin gösterilmesi açısından da iyi bir başlangıç olacağı düşünölmüştür.

Başlangıçta dahil edilecek makalelerin orijinal araştırmalar ile sınırlı kalması, olgu sunumları, derlemeler (sistematik derlemeler hariç), görüş yazıları ve editöre mektuplar gibi yazıların çalışmaya alınmaması planlanmıştır.

Çalışma grubu tarafından araştırmaya dahil edilen dergilerin 2020 yılında yayınladıkları makale türleri gözden geçirildiğinde büyük bir çoğunluğunun kesitsel çalışmalardan oluştuğu saptanmıştır. Kesitsel çalışmalar dışındaki araştırmaların sayısının azlığı, bu çalışmalar ile ilgili anlamlı bir tablo ortaya konabilmesi için birden fazla yılın değerlendirilmesi gereğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak birinci basamaktaki önemi de dikkate alınarak, sadece kesitsel çalışmaların sunum kalitelerinin rapor edilmesi konusunda uzlaşma sağlanmıştır.

Değerlendirme Aracı

Çalışma grubunda, dergilerdeki makalelerin sunum kalitelerinin “Enhancing the Quality and Transparency of Health Research: EQUATOR (Sağlık Araştırmalarının Kalite ve Saydamlıklarını Geliştirme)” platformunda yer alan rehberlere göre değerlendirilmesi konusunda uzlaşma sağlanmıştır.

“The Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology” (STROBE), gözlemsel çalışmaların sunulmasında uyulması gereken kuralları belirleyen bir yazım rehberidir. Kohort, olgu kontrol ve kesitsel çalışmalar için ayrı ayrı geliştirilmiştir. Kesitsel çalışmalar için geliştirilmiş STROBE orijinalinde altı ana başlık, 22 alt başlıktan oluşmuştur. Her bir alt başlığın ise bazısı şıklar ile bazısı ise düz metin halinde ifade edilmiş açıklamaları bulunmaktadır.

Bu nedenle orijinal STROBE kontrol listesi çalışma grubu tarafından uyarlanmıştır. Bu amaçla 22 STROBE listesinin şıkları ayrı birer soru maddesi haline getirilmiş, ayrıca birden fazla özellik içeren maddeler de yine ayrı soru maddeleri olarak geliştirilmiştir. Bu özelliklerin makalelerde ifade edilme biçimlerinin yeterliliğini belirleyebilmek için kontrol listesi, orijinalinde olduğu gibi “var-yok” yerine 2: Rapor edildi; 1: Kısmen rapor edildi; 0: Rapor edilmedi; NA: Uygun değil olarak işaretlenmiştir. Daha sonra çalışma grubu tarafından örnek bir kesitsel çalışma ele alınarak kontrol listesi denenmiş ve tartışılarak son haline getirilmiştir.

STROBE’un geliştirilmiş bu yeni hali için “AYRINTILI-DETAILED” sözcüğünün baş harfi eklenerek D-STROBE adı kullanılmıştır. Orijinal STROBE için ise O-STROBE adı kullanılmıştır.

Araştırma sürecine katkıda bulunacak değerlendirmeciler tarafından kontrol listesinin daha iyi anlaşılabilmesi için STROBE ile ilgili açıklamaları içeren “Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology (STROBE): Explanation and Elaboration” makalesi Türkçe olarak özetlenmiş ve aslı ile birlikte değerlendirmecilere ulaştırılmıştır.

Sürdürülebilirlik ve İnsan Gücü

Yukarıdaki kararların hepsi sürdürülebilirlik ve insan gücü gözetilerek alınmıştır. Finansman konusunda olabilecek kısıtlılıklar nedeni ile sürecin en az bütçe ile yürütülmesi için projede çalışmanın ancak gönüllülük temelinde olabileceği, bu nedenle en az iş yükünün hedeflenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu çerçevede araştırmanın tek bir yıl ile sınırlandırılması ve beş yılda bir tekrarlanması planlanmıştır. Projede bir yürütme kurulu yanı sıra bir değerlendirme grubu oluşturulması ve olabildiğince çok aile hekimliği akademisyeninin katkısının sağlanması kararlaştırılmıştır. Özellikle henüz olgunluk dönemine girmekte olan aile hekimliği disiplininin geliştirilmesi için sorumluluk taşıyan akademisyenlerin makalelerin sunum kalitesinden başlayarak araştırmaların kalitelerinin

arttırılması sürecinde yer almalarının önemli olduğu düşünölmüştür. Bilindiği gibi her araştırma dahil edilen kesimin dikkatini araştırma konusuna çekmektedir.

Projede yer alacak gönüllü değerlendiricilere kartopu yöntemi ile ulaşılması planlanmıştır. Bunun için çalışmaya katılmayı kabul eden her bir öğretim üyesinin önerileri doğrultusunda yeni değerlendiricilere davet gönderilmiştir.

Değerlendiricilerin seçiminde hangi kriterlerin dikkate alınacağı konusunda dergi hakemliği, yayın sayısı vb. kriterler üzerinde durulmakla birlikte bu bilgilere ulaşmanın güçlüğu ve gösterge olarak kalitesi konusunda şüpheye düşölmüştür. Bu nedenle Profesör ve Doçent düzeyindeki akademisyenlerin unvanları gereği kriterleri karşılamları gerektiği öngörüsü ile değerlendirici olarak Aile Hekimliği alanındaki profesör ve doçentler arasından önerilenlerin davet edilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır. Değerlendiricilere kendilerinin editörler kurulunda bulunduğu dergilere ait makaleler ile kendilerinin yazarları arasında bulunduğu makalelerin gönderilmemesine dikkat edilmiştir.

Sonuç olarak bu raporda örneklem dergileri çerçevesinde:

1. Yayınlanan makalelerin sunum kalitelerinin araştırılması (KARAKTER ÇALIŞMASI)
2. ULAKBİM tarafından belirlenen özelliklerinin özetlenmesi konularında uzlaşma sağlanmıştır.

BÖLÜM IV

KARAKTER ÇALIŞMASI

Türkiye'deki aile hekimliği dergilerinde yayınlanan Kesitsel Araştırmaların RAPOR edilme KaliteleRinin değerlendirilmesi (KARAKTER çalışması)

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de aile hekimliği dergilerinde 2020 yılında yayınlanan kesitsel çalışmaların sunum (rapor edilme) kalitesini araştırmak ve kesitsel çalışmaların sunum kalitelerini artırmaya yönelik öneriler oluşturmaktır.

YÖNTEM

Çalışma deseni: Araştırma Kesitsel Tanımlayıcı desende planlanmıştır.

Evren: Çalışmanın evrenini ULAKBİM indeksinde taranan yedi aile hekimliği dergisindeki toplam 257 kesitsel makale oluşturmıştır. Dergilerin 2020 yılında yayınlanmış olan kesitsel araştırmalara ait makaleler belirlenmiştir. Bu belirleme için çalışmanın deseninin kesitsel olup olmadığı konusunda karar vermek için çalışmanın kesitsel desende olduğu

makalelerin başlıklarında veya özet bölümünde veya yöntem bölümünde belirtilmiş ise bu bilgi yeterli sayılmış, eğer bu bölümlerde belirtilmemiş ise makalenin tamamı okunarak özellikle bulgular bölümü incelenerek makalenin desenine karar verilmiştir.

Bu süreç her dergi ve makale için (yedi araştırmacının paylaşımıyla) ikişer araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir ve araştırmanın yöntemi konusunda tereddüte düşülen makaleler çalışma dışı bırakılmıştır.

Örnekleme seçimi için tabakalandırılmış sistematik rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bunun için öncelikle toplam 257 makale arasından GD %95, prevalans %20 ve hata payı %5 olmak üzere 126 makalenin örnekleme alınması hesaplanmıştır. Daha sonra bu sayı her bir dergideki toplam makale sayısına göre oranlanarak dergi başına düşen makale sayısı hesaplanmıştır. Dergilerde yer alan kesitsel çalışma makaleleri listelenerek numaralandırılmış ve örnekleme girecek makaleler sistematik rasgele örnekleme seçimi kullanılarak belirlenmiştir. Her makale rastgele iki değerlendiriciye gönderilmiş, makaleler değerlendiriciler tarafından dergi ve yazar adları açık şekilde değerlendirilmiştir.

Değerlendirme Aracı olarak çalışmada kesitsel araştırmaların sunum kalitesi ile ilgili bir rehber olan O-STROBE kontrol listesi kullanılmıştır. O-STROBE kontrol listesindeki ana başlıklar ve alt başlıkların yanı sıra, alt başlıkların açıklamaları niteliğindeki cümleler standardizasyonu sağlamak ve nesnelliği arttırmak için 49 soru haline çevrilmiştir (D-STROBE). Her bir soru en çok iki puan alabilmektedir (2: Rapor edildi; 1: Kısmen rapor edildi; 0: Rapor edilmedi; NA: Uygun değil) ve toplam 98 puanlık bir ölçüm sistemi oluşturulmuştur. Bu puanlama sistemi üzerinden 49 maddenin yanı sıra 22 maddelik STROBE ana başlıkları ile 5 maddelik makale bölüm başlıklarına ilişkin toplam puanlar ve ortalamaları da hesaplanabilmektedir.

Çalışmanın Yürütülmesi: Çalışmada yer alan makaleler beşerli gruplara ayrılmış ve artık sayılar ayrıca gruplanmıştır. İlk olarak çalışma grubu tarafından belirlenen dört akademisyene beşer makale ile birlikte STROBE kontrol listesi, kontrol listesinin nasıl doldurulacağına ilişkin açıklama ve orijinal STROBE Açıklamalar ve Kullanım Kılavuzu ile bu kılavuzun Türkçe özetini içeren bir paket, çevrim içi olarak gönderilmiş ve bir ay süre verilmiştir. Bu akademisyenlerin önerilerine göre yeni değerlendiriciler belirlenerek değerlendirme paketi ulaştırılmıştır. Verilerin toplanması bir yıla yakın bir sürede tamamlanmıştır.

Değerlendiricilerin geliştirilen değerlendirme aracı ve çalışmanın geneline ilişkin değerlendirmelerini yazmaları da istenmiştir. Bu çerçevede eksikler ve anlaşılmayan yerler

belirlenerek düzeltmeler yapılmıştır. Geri bildirimler daha çok şekilsel olup düzeltmeler önceki değerlendiricilerin değerlendirmelerini etkilememiştir.

Verilerin Analizi: Makalelerin her birine iki araştırmacı tarafından verilen puanların ortalaması alınarak elde verilerin istatistiksel analizi SPSS 24 (Statistical Package for the Social Sciences) programında yapılmıştır. Her bir makale için D-STROBE'a göre 49 madde üzerinden puan verilmiştir. Verilen puanlar üzerinden makale bölümlerinin, 22 STROBE ana başlığına göre puanlar ile bu puanların dergilere göre dağılımları hesaplanmıştır. Bu hesaplama göre 22 maddelik STROBE ana başlıklarının alabilecekleri en az değer sıfır iken en çok değer her madde için değişmektedir (Tablo 5).

Ayrıca 22 maddelik D-STROBE için elde edilen toplam puanlar içerdikleri soru sayısına bölünerek ortalama değerler elde edilmiştir. 0 ile 2 arasında bulunan bu ortalama değerler 0,00-0,66 arası "0", 0,66 üstü ve 1,22 arası "1", 1,22 üstü "2" olarak kategorize edilerek "0" ilgili sorunun yanıtının hiç bulunmadığı, "1" bulunduğu ama yetersiz olduğu, "2" ise bulunduğu ve yeterli olduğu şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre STROBE 22 maddeye göre yeterli, yetersiz ve hiç yok olarak belirlenen yanıtların yüzde dağılımları hesaplanmıştır.

BULGULAR

Çalışmada yedi aile hekimliği dergisinden 131 makale değerlendirilmiştir (Tablo 6). Makalelerin STROBE kontrol listesine göre değerlendirilmesinde 54 aile hekimliği akademisyeni görev almıştır. Makaleler çoğunlukla beşerli gruplar halinde iki değerlendirici tarafından değerlendirilmiş olup bir değerlendirici 6, bir değerlendirici 2, 3 değerlendirici ise 3'er makale değerlendirmiştir.

Çalışmada değerlendirilen makalelerin D-STROBE'a göre 98 puan üzerinden aldıkları toplam puan ortalaması $53,26 \pm 15,75$ olarak bulunmuştur. Makale bölümleri için hesaplanan puanlar incelendiğinde en düşük puanın "bulgular" bölümünde verildiği gözlenmektedir. D-STROBE'un 22 maddeye göre hesaplanan puanlar incelendiğinde "yanlılık" S.9, "katılımcı" S.13, "ana bulgular" S.16, "diğer analizler" S.17 ve "sınırlılıklar" S.19 ile "parasal destek" S.22 başlıklarındaki toplam puanların daha düşük olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 7-8). Makalelerin D-STROBE'a göre aldıkları ortalama puanlar değerlendirildiği zaman "araştırma konusunun rapor edilmesi" maddesinin en yüksek puanı aldığı, "alt gruplar arasındaki etkileşimler için duyarlılık analizleri yapılmış ise sonuçlarının belirtilmesi" maddesinin ise en düşük puanı aldığı gözlenmiştir (Tablo 9).

Dergilerin puan ortalamaları 51,98; 42,38; 64,17; 66,18; 45,92; 60,28; 61,12 olarak hesaplanmıştır (Tablo 10). Başlıca makale bölümleri (özet, giriş, yöntem, bulgular, tartışma) için elde edilen puanların dergilere göre dağılımına bakıldığında bölüm başlıklarına ait olası

en yüksek puanlar özet için 12, giriş için 16, yöntem için 30, bulgular için 22 ve tartışma için 16 olarak bulunmuştur (Tablo 11).

D-STROBE maddelerine verilen puanlar toplanarak 22 maddelik başlıkları için puanlar elde edilmiş ve bu puanlar alt başlık sayısına bölünerek ortalama puanlar elde edilmiştir. Elde edilen ortalama puanlar; 0 sunulmamış, 1 yetersiz 2 yeterli olarak kategorize edilmiş sıklık dağılımı olarak gösterilmiştir. En sık tam raporlanan maddeler (S.4) “Araştırmanın Türü-Tasarımı” (%68,7), (S.5) “Araştırmanın Gerçekleştirildiği Ortam” (%68,7), (S.8) “Veri Kaynakları/Ölçümler” (%67,9), (S.18) “Temel/Anahtar Bulgular” (%65,6) ve (S.15) “Çıktılara Ait Veriler” (%64,9) olmuştur. En sık hiç ya da çok yetersiz olarak raporlanan maddeler ise (S.9) “Yanlılık/Taraf Tutma” (%81,7), (S.16) “Ana/Başlıca Bulgular” (%61,2), (S.17) “Diğer analizler” (%64,9) ve (S.22) “Parasal destek” (%63,4) olarak bulunmuştur (Tablo 15).

BÖLÜM V

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

KARAKTER 2020 Projesinde değerlendirmeye alınan yedi dergi aile hekimliği akademisyenleri, dernekleri ve anabilim dalları tarafından süreli olarak yayınlanan, genellikle aile hekimliği akademisyenlerinin ve birinci basamakta çalışan uzman hekimlerin gerçekleştirdiği araştırma ve sürekli mesleki gelişim yazılarını okurlarına sunan dergilerdir. Hedef okuyucuları da genel olarak aile hekimliği akademisyenleri, uzmanları ve birinci basamak çalışanlarıdır.

Bu çalışmada 22 STROBE maddesi 49 maddeye dönüştürülerek özgün bir yöntem geliştirilmiştir. Orijinal STROBE’un bir çok maddesi tek bir başlık altında birden fazla soruya yer vermektedir. Aynı maddede yer alan birden fazla parametrenin bir kısmının yeterli bir kısmının yetersiz bulunduğu durumlarda değerlendirmecilerin nasıl bir yol takip etmeleri gerektiği belirtilmemiştir. Bu nedenle her bir parametreyi ayrı ayrı içeren 49 maddelik yeni kontrol listesi ile daha güçlü bir nesnellik elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada bir değerlendirmeci ortalama beş makale değerlendirmiş ve her bir makale iki değerlendirmeci tarafından değerlendirilerek verdikleri puanların ortalamaları alınmıştır. Bu tür çalışmaların bir çoğunda ise iki veya daha fazla araştırmacı tüm makaleleri değerlendirmiş ve aradaki farklılıklar uzlaşma ile çözümlenmiştir (2, 15,49-53,55). Her iki yöntemin artı ve eksileri olmakla birlikte bu çalışmada uygulanan yöntemin özellikle sistematik hataları engellemesi, uzlaşma yerine her hakemin görüşünün dikkate alınması, işgücü verimliliği, sürdürülebilirlik ve devamlılık açısından daha avantajlı olduğu gözlenmiştir.

Çok sayıda hakem varlığının bir başka yararı da değerlendirmecilerin D-STROBE rehberine aşinalıklarının ve dolayısıyla kullanımlarının artırılmasıdır.

Öte yandan geliştirilen 49 maddelik soru listesi daha nesnel değerlendirme yapılmasını sağlayarak farklılıkları en aza indirmeyi hedeflese de değerlendirmecilerin makale değerlendirme konusundaki yetkinlikleri sonuçları etkileyecektir. Bu nedenle araştırmada bu konuda yetkinlikleri kabul edilen akademik unvanlara sahip kişiler değerlendirmeci olarak seçilmiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda önceden tek bir makale üzerinden değerlendiriciler arasındaki uyuma bakılması, oluşturulan soru listesinin değerlendirmeciler tarafından ne kadar benzer kavrandığını gösterebilir.

O-STROBE sonuncu başlığı olan parasal desteğin nasıl sağlandığının belirtilmesi, yansızlığı göstermek amacı ile yazılmıştır. Bu konuda önemli bir gösterge de araştırmacılar arasında olası çıkar sahiplerinin belirtilmesidir. Bu maddenin eklenmesi yansızlık ve şeffaflık konusunu daha eksiksiz hale getirecektir. Bu maddenin eklenmesi D-STROBE'ü 50 maddelik bir kontrol listesine dönüştürerek puanlamaların 100 üzerinden yapılmasını da sağlayacaktır.

Bu çalışma daha çok bir durum tespiti olup gelecekteki değişimler için temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle istatistiksel analizler tanımlayıcı nitelikte olup literatür ile karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dahil edilen dergiler arasındaki farklılıklar da bu çerçevede ele alınmıştır.

Yapılan değerlendirme sonucu örneklem içerisinde yer alan dergilerde makalelerin sunum kalitesi 100 puan üzerinden yaklaşık 50 olarak değerlendirilmiştir. Bu durum farklı çalışmalarla uyumlu bulunmuş ve makalelerin sunum kalitesinin geliştirilmesi gerektiğini düşündürmüştür.

Dergi düzeyinde elde edilen puanların 42 ile 66 arasında değişmesi dergiler arasında da ciddi bir fark bulunmadığını göstermiştir. Ortaya çıkan sonucun uluslararası çalışmalar ile doğrudan karşılaştırılması mümkün değildir. Özellikle kullanılan puanlama yönteminin bir ilk olması, bu kapsamda, ulusal düzeyde gerçekleştirilerek yayımlanmış bir çalışmanın bulunmaması nedenler arasındadır. Literatüre aile hekimliği alanında bu tür bir çalışmaya rastlanmamış olup diğer branşlarda var olan çalışmalar da sonuçlarını çoğunlukla olumlu değerlendirmelerin yüzdeleri üzerinden ifade etmişlerdir. Bizim çalışmamızda da O-STROBE maddeleri için elde edilen ortalamalar "0" hiç yok ya da çok yetersiz, "1" yetersiz ve "2" yeterli olarak kabul edilerek yeniden kategorize edilmiş ve literatür ile karşılaştırmalara olanak sağlanmıştır. Bu durum literatürde kullanılan ve "ya hep ya hiç" anlayışını ifade eden puanlamalar ile karşılaştırmada yorumlanabilir bir veriye ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu çalışmaların çoğunda genel bir sonuç elde edilemese de birçok parametrenin istenen düzeyde

olmadığı gözlenmiştir. Araştırma sonuçlarımıza göre “yanlılığı önlemek için gösterilen bir çaba (S.9)” ve “diğer analizler (alt gruplar arasındaki etkileşimler için duyarlılık analizleri) (S.17)” ile ilgili parametreler değerlendirmede düşük seviyelere sahiptir. Irani ve ark'nın yaptığı (52) çalışmada da benzer şekilde 17 çalışmanın sadece birisinde bu iki parametrenin yeterli olduğu gösterilmiştir. Agzadeh ve ark'nın (58) çalışmasında da benzer sonuç elde edilmiştir. Ziemann ve ark'nın (59) çalışmasında ise bias konusu yine araştırmacılar tarafından ciddi ölçüde ihmal edilen bir alan olarak saptanmıştır. S.9, S.10, S.16, S.17, S.19, S.22 maddeler de, yetersizler dahil edildiği zaman bile ortalamaları yeterli ve tam olanların oranı hala %50'nin altında kalmaktadır. Tapia ve ark tarafından yapılan bir çalışmada (15), S.12, S.13, S.14'e tam puan alanlar %50'nin altında kalmışlardır. Bizim çalışmamızda amaçların ifadesinin tam olarak sunulduğu bir çalışma bulunmazken Tapia'nın çalışmasında bu oran %100 olmuştur. Benzer şekilde araştırmının gerçekleştiği ortamın (S.5) tam olarak ifade edildiği çalışmaların oranı %100 olmuştur. Bizim çalışmamızda bu oran %68,7 olup yetersizleri de eklediğimiz zaman %97,7'ye çıkabilmektedir. Bu durum bizim ölçüm yöntemimizin daha ayrıntılı olmasından kaynaklanmaktadır. Irani ve ark gerçekleştirdiği bir çalışmada (52) araştırmaya dahil edilen 17 çalışmanın üçü sunum açısından tam puan almışlardır. Bizim araştırmamızda ise 80 puan üzeri alan bir makale bulunmamaktadır.

Sonuçlar

1. Aile Hekimliği Alanında Türk Tıp Dizininde Taranan Dergilerde Kesitsel Araştırmaların Sunum Kalitesi Geliştirilmelidir.
2. Bu Durum Aile Hekimliği Akademisyenleri Ve Aile Hekimliği Akademisi Derneği'nin Gündemine Alınarak İyileştirmeler İçin Önerilerde Bulunulmalıdır.
3. Dergilerin Editörleri Ve Kurulları Makale Seçiminde Sunum Kalitesini Dikkate Almalı Ve Web Sitelerinde Yayınlayacakları İlgili Rehberlere Uyumu Ön Koşul Haline Getirmelidir.
4. Genç Araştırmacı Ve Akademisyenlerin Strobe Konusunda Eğitilmeleri Sağlanmalıdır.

